

Н. В. Гусєва, А. Д. Виноградова

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
gusewa-nv@yandex.ua,
stasya2794@yandex.ru*

ХІМІКО-ФАРМАЦЕВТИЧНА ПРОМИСЛОВІСТЬ КРАЇН ЄС: СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНІ І РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Постійне зростання населення світу і певні негативні демографічні тенденції, погіршення екологічної ситуації та загострення інших глобальних проблем людства останніми десятиліттями призводить до збільшення попиту на продукцію фармацевтичної промисловості в світі. Фармацевтична галузь виступає нині як один із важливих секторів світової економіки, який серйозно впливає на стан справ у інших сферах: медицині, страховому бізнесі, фінансах, сільському господарстві, військовій справі тощо. Значний прогрес у розробках та дослідженнях в області біотехнологій і нанотехнологій стає стимулом для розвитку фармацевтичної промисловості в усьому світі [1].

В країнах Європейського союзу (ЄС) фармацевтична промисловість є однією з найбільш конкурентоспроможних галузей промисловості. Завдяки істотним інвестиціям в фармакологічні дослідження і розробки (рис. 1), ця галузь представляє собою ключовий актив для європейської економіки і є основним джерелом зростання зайнятості населення. Так, у 2014 р. в фармацевтичному секторі ЄС вироблено продукції на суму 218 млрд. дол. США (за цим показником країни ЄС займають 2-е місце серед регіонів світу після США), а штат співробітників нараховує близько 690 тис. осіб (рис. 2), що складає 1,8 % від загального виробничого персоналу регіону [2]. Обсяги реалізації продукції на європейському фармацевтичному ринку зростають рівномірно без особливих підйомів та падінь продажів (рис. 3).

Основною рушійною силою фармацевтичної промисловості є наукові відкриття і розробки. Фармацевтична промисловість країн ЄС розділена між двома типами компаній.

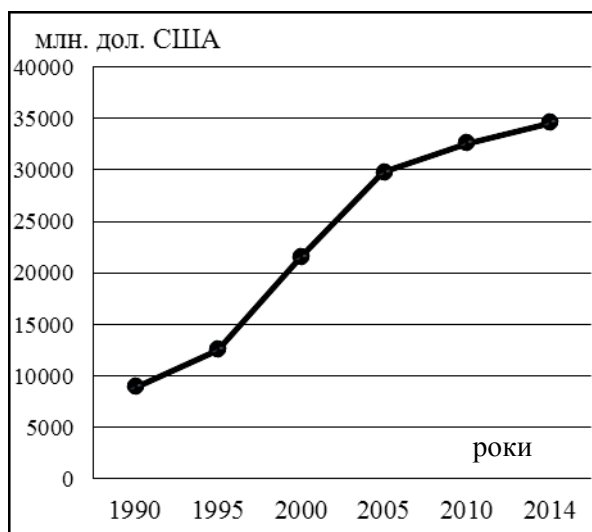

Рис. 1. Динаміка витрат на НДДКР в країнах ЄС у 1990-2014 рр. (побудовано авторами за даними [3-5])

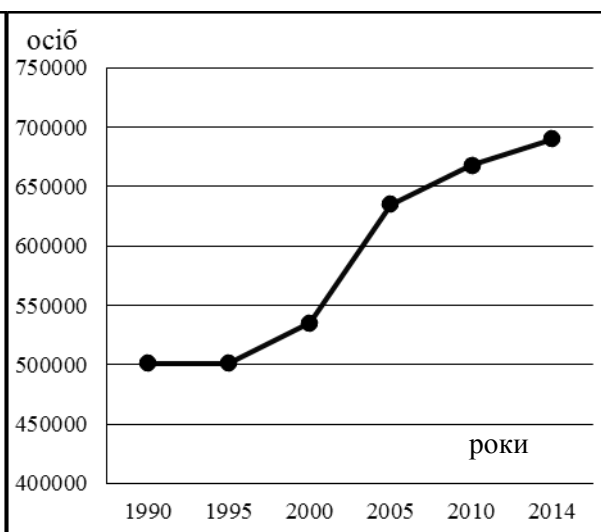

Рис. 2. Динаміка кількості працівників, які зайняті у фармацевтичній промисловості ЄС протягом 1990-2014 рр. (побудовано авторами за даними [2])

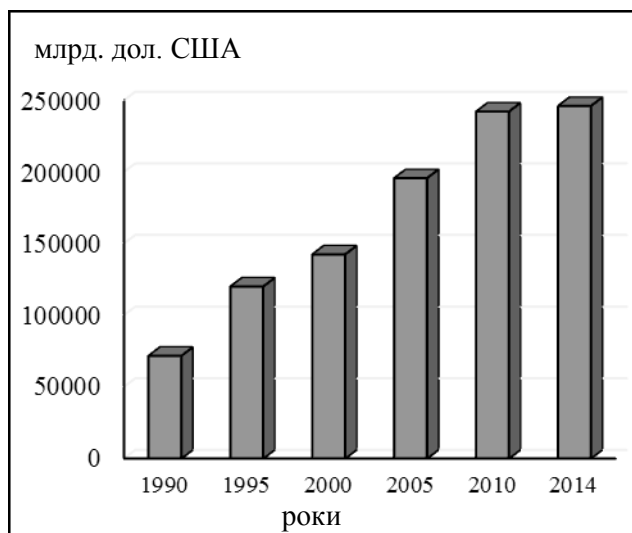

Рис. 3. Динаміка обсягу реалізації продукції на європейському фармацевтичному ринку протягом 1990-2014 рр. (побудовано авторами за даними [3-5])

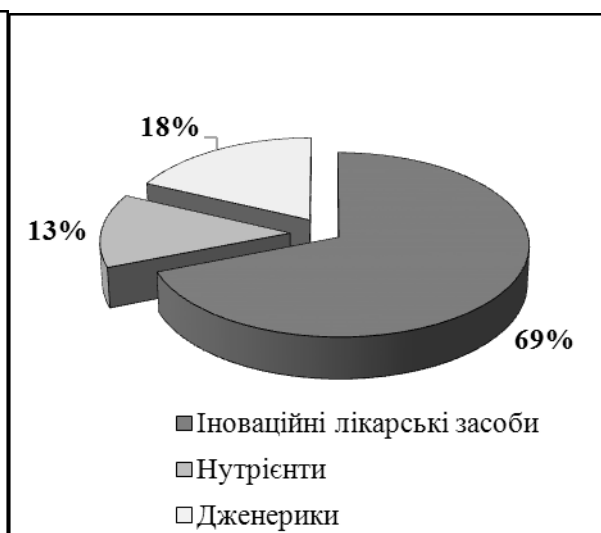

Рис. 4. Структура фармацевтичного ринку ЄС у 2014 р., % від загального споживання продукції (побудовано авторами за даними [3-5])

Перший тип – це ті постачальники, які є дуже активними в наукових дослідженнях та розробках і виробляють запатентовані препарати. Більшість з

цих компаній є великими транснаціональними корпораціями. Другий тип постачальників відповідає тим компаніям, які можуть виробляти і продавати ті лікарські засоби, патент яких вже закінчився. Саме до цього типу постачальників і належать компанії, які виробляють ліки-дженерики (дженериками називають більш дешевші аналоги існуючих сертифікованих ліків) [6]. Цей сектор фармацевтики є постійно зростаючим.

Брендові інноваційні лікарські препарати (оригінальні препарати) в 2014 р. склали близько двох третин загального споживання фармацевтичної продукції (рис. 4). Однак у міру закінчення патентів на розвинених ринках Західної та Центральної Європи, їх частка, ймовірно, знизиться. Формування «патентного обвалу» почалося в 2011 р., і, за прогнозами аналітиків, продовжиться до 2016 р. – за цей час з-під патентного захисту вийдуть 35 лікарських брендів, загальний річний обсяг продажів яких перевищує 200 млрд. дол. США [7].

Розвиток фармацевтичної промисловості країн ЄС є нерівномірним (рис. 5-8). У 2014 р. в загальному обсязі реалізованої фармацевтичної продукції країн ЄС у грошовому вираженні більше 70 % складає сумарна частка розвинених («зрілих») фармацевтичних ринків – Франції, Німеччини та Великобританії. Проте їх внесок у сукупний приріст обсягу реалізованої продукції фармацевтичного ринку ЄС невеликий, і в 2014 р. склав всього 16 %, хоча ще в 2008 р. цей показник перевищував 50 % [8].

Одним із провідних учасників світового фармацевтичного ринку є Німеччина, яку протягом останніх десятиліть називають «аптекою світу». Вона є четвертим у світі (після США, Японії та Китаю) та першим в Європі фармацевтичним ринком за обсягами реалізованої продукції (55,15 млрд. дол. США в 2014 р.) (рис. 7) [9]. На фармацевтичному ринку Німеччини домінують кілька великих компаній, найбільшими з яких є *Bayer*, *Boehringer Ingelheim*, *Merck KGaA* та *Sandoz*. Фармацевтичні підприємства в основному розташовані на заході та півдні Німеччини, тобто у великих промислових зонах, зокрема в Північній Рейн-Вестфалії (*Altana*, *Bayer AG*), Гессені (*Merck KGaA*, *Fresenius*,

Stada Arzneimittel), Баден-Вюртемберзі (*Dr. Falk, Woerwag Pharma*), Баварії (*Dermapharm, Bionorica*), а також у передмісті Берліну (*Schering*, після злиття з *Bayer HealthCare – Bayer Pharma*) [11].

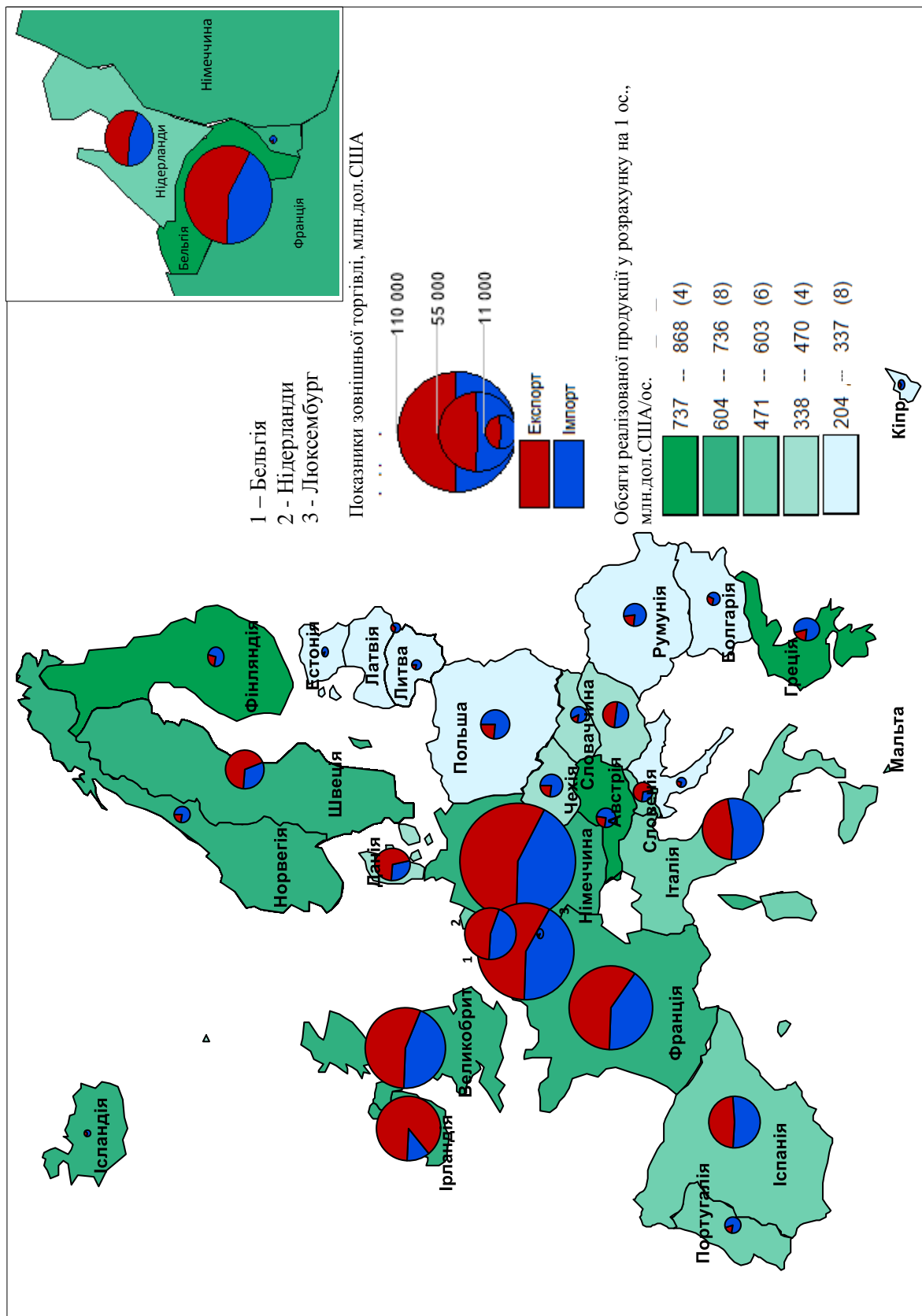

Рис. 5. Обсяги реалізованої продукції на 1 особу та показники зовнішньої торгівлі фармацевтичною продукцією країн ЄС у 2014 р. (побудовано авторами за даними [4])

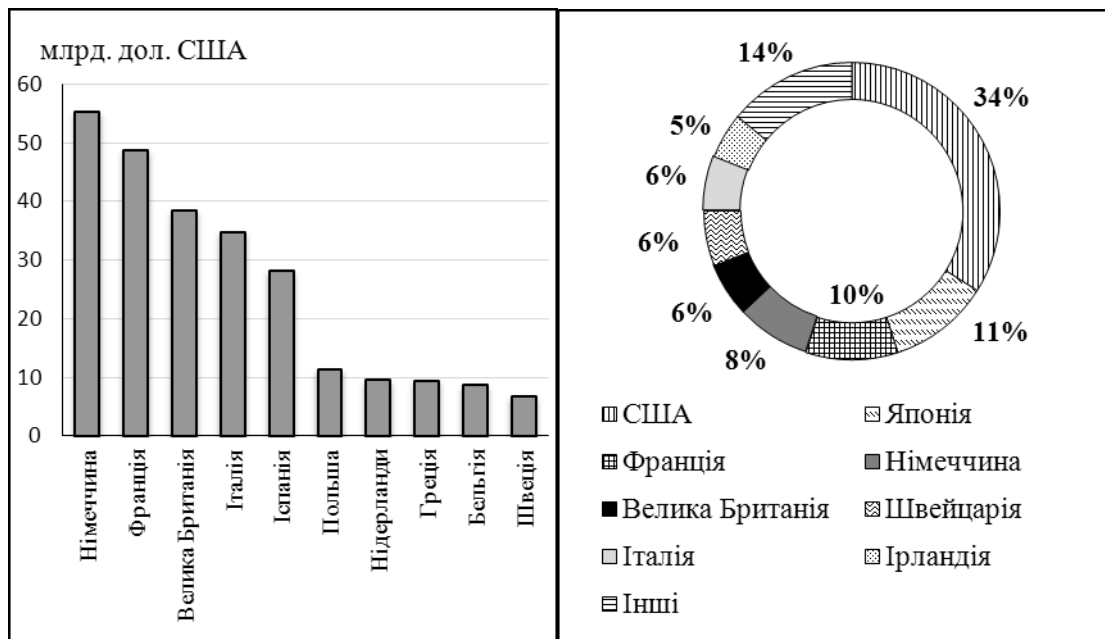

Рис. 6. Ранжирування провідних країн ЄС за обсягами реалізації фармацевтичної продукції у 2014 р. (побудовано авторами за даними [10])

Рис. 7. Структура фармацевтичної промисловості за країнами світу в 2014 р., % від загального обсягу реалізованої продукції (побудовано авторами за даними [4])

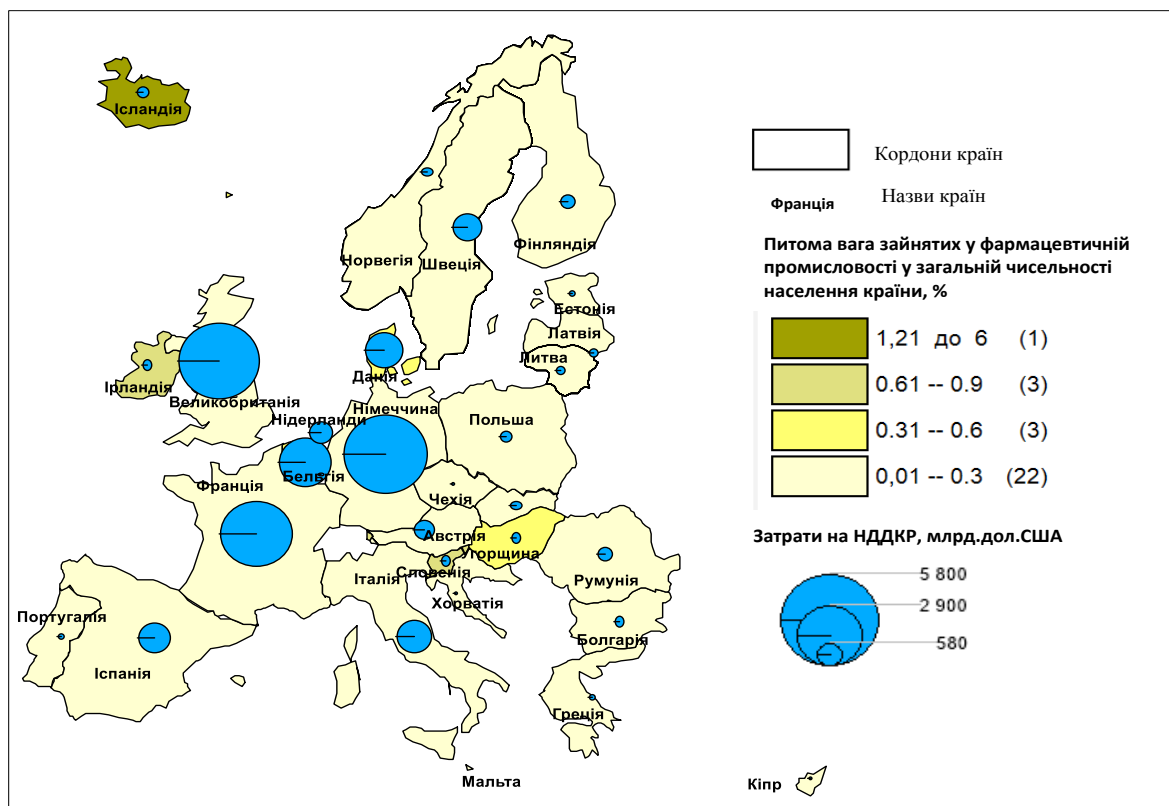

Рис. 8. Витрати на НДДКР та питома вага зайнятих у фармацевтичній промисловості у загальній чисельності населення країн ЄС у 2014 р. (побудовано авторами за даними [4])

Франція займає друге місце у світі за обсягом інвестицій фармацевтичних підприємств у дослідження і розробки, в які направляється в середньому 12,5 % річного обороту (близько 5 млрд. євро). Приблизно 47 % вироблених в країні фармацевтичних товарів поставляється за кордон, що робить Францію другим за обсягом продукції, що вивозиться, експортером у світі. Треба зазначити, що обсяг ринку реалізованої продукції Франції в 2013 р. скоротився на 3,4 % (в порівнянні з 2,3 % в 2012 р.) та склав 48664 млн. дол. США [12]. Скорочення цього сегмента ринку пояснюється примусовим зниженням цін на бренди і заохоченням призначення лікарями більш дешевих дженериків. Найбільші фармацевтичні підприємства Франції розташовані у Парижі (*Biocodex, Sanofi*) або у його передмісті (*Laboratoires Servier*).

У 2014 р. обсяг реалізованої продукції фармацевтичної промисловості Великобританії – третьої за об'ємом серед країн ЄС – досяг 38334 млн. дол. США. Великобританія займає 10-е місце в світі за обсягом ринку фармацевтики, на неї припадає 1,6 % продажів [13]. Кожне четверте з найбільш відомих світових ліків було розроблено та досліджено у Великобританії. Країна є другим у світі експортером високоякісних фармацевтичних товарів (8,2 % світового експорту фармацевтичної продукції, причому в перспективі ця частка буде зростати). За витратами на НДДКР в галузі Великобританія – п'ята країна в світі після США, Японії, Німеччини та Швейцарії. 45 % нових лікарських препаратів, що вироблені в Європі і використовуються при лікуванні найбільш важких захворювань, – британські [14]. Найбільші фармацевтичні компанії Великобританії – *GlaxoSmithKline, World Medicine* – розташовані в Лондоні.

В табл. 1 наведений список найбільших фармацевтичних компаній країн ЄС.

Таблиця 1

Найбільші фармацевтичні компанії країн ЄС за обсягами реалізованої продукції у 2014 р. (складено авторами за даними [2, 8])

№ з/п	Назва компанії	Країна та місто, де знаходиться штаб-квартира	Обсяги реалізованої продукції, млрд. дол. США
1	<i>Sanofi</i>	Франція, Париж	37,7
2	<i>GlaxoSmithKline</i>	Велика Британія, Brentford	33,05
3	<i>AstraZeneca</i>	Велика Британія, Лондон	24,45

4	<i>Boehringer Ingelheim</i>	Німеччина, Інгельхайм-ам-Райн	16,2
5	<i>Bayer</i>	Німеччина, Леверкрузен	15,59
6	<i>Novo Nordisk</i>	Данія, Багсверд	14,18
7	<i>Actavis</i>	Ірландія, Дублін	13,06
8	<i>Merck KGaA</i>	Німеччина, Дармштадт	7,9
9	<i>Sandoz</i>	Німеччина, Хольцкірхен	6,5
10	<i>Les Laboratoires Servier</i>	Франція, Ньюї-сюр-Сен	4,9
11	<i>Shire</i>	Ірландія, Дублін	4,8
12	<i>UCB</i>	Бельгія, Брюссель	3,8
13	<i>Berlin-Chemie/Menarini</i>	Італія, Флоренція	3,75
14	<i>Fresenius</i>	Німеччина, Бад-Хомбург	3,6
15	<i>Grifols</i>	Іспанія, Барселона	3,2
16	<i>H. Lundbeck A/S</i>	Данія, Копенгаген	2,6
17	<i>Krka</i>	Словенія, Ново Место	1,2

Темпи зростання фармринків економічно розвинених країн сповільнюються (причини – виснаження коштів, що спрямовуються на дослідження і розробки, надмірне інвестування протягом попередніх десятиліть, регуляторні перешкоди, що уповільнюють видачу нових дозволів, втрата охорони патентних прав на багато продуктів, що є лідерами продажів, світова фінансова криза тощо), а ринок країн, що вступили в ЄС за останнє десятиліття, виявляє значний потенціал (табл. 2). Так, якщо середні темпи зростання ринку Центральної та Східної Європи в 2014 р. знаходилися в межах 8-9 %, то темпи зростання ЄС-5 старих країн-учасниць (Франції, Німеччини, Великобританії, Іспанії та Італії) в тому ж році – в межах 2,6 % [15].

Таблиця 2

**Розвиток фармацевтичної промисловості країн
Центральної та Східної Європи (складено авторами за даними [2])**

Країна	Обсяг реалізованої продукції у 2010 р., млн. дол. США	Обсяг реалізованої продукції у 2014 р., млн. дол. США	Темп приросту за період 2010- 2014 рр., %
Болгарія	984	1492	51,6
Естонія	228	336	47,4
Латвія	332	405	22,0
Литва	533	659	23,6
Польща	7024	11257	60,3
Румунія	3054	4185	37,0
Словаччина	1611	2386	48,1
Словенія	729	1059	45,3
Угорщина	2787	3449	23,8
Хорватія	950	1380	45,3
Чехія	2756	4563	65,6

Отже, на даний момент на глобальному фармацевтичному ринку, у т. ч. ринку країн ЄС існує тенденція перенесення технологій та створення

інфраструктури основного виробництва на територіях середньорозвинених країн та країн, що розвиваються [16].

Література:

1. Лин А. А. Фармацевтический рынок: фундаментальные особенности / А. А. Лин, С. В. Соколова // Проблемы современной экономики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mesonomy.ru/art.php?nArtId=41182>;
2. Офіційний сайт Європейського комітету статистики Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.appso.eurostat.ec.europa.eu
3. Specialty Pharmaceuticals: Facts and Figures [Electronic resource]. – URL : http://www.pharmaceuticalcommerce.com/index.php?pg=special_report&articleid=26720&keyword=HDMAspecialty%0pharma-trends.
4. Facts and Figures 2014: The Pharmaceutical Industry and Global Health [Electronic resource] // IFPMA. – URL : http://www.ifpma.org/fileadmin/content/Publication/2014/IFPMA_-_Facts_And_Figures_2014.pdf
5. The European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations. The Pharmaceutical Industry in Figures, 2014 [Electronic resource] // IFPMA. – URL : www.efpia.eu/uploads/Figures_2014_Final.pdf
6. Чубенко А. В. Анализ приоритетных исследований в области новых лекарственных средств за рубежом [Электронный ресурс] / А. В. Чубенко // Провизор: интернет-журнал. – 2003. – Вып. 1. – Режим доступа : http://www.provisor.com.ua/archive/2003/N1/art_06.php
7. Жилінська О. І. Фармацевтичний ринок: Україна в контексті світових тенденцій / О. І. Жилінська // Теорет. та приклад. питання економіки. – 2012. – Вып. 27, т. 1. – С. 252–259.
8. Pharmaceutical medicine journal [Electronic resource]. – URL : <http://link.springer.com/journal/40290>
9. German Association for Pharmaceutical Industry (BPI), Pharma-Data 2014, [Electronic resource] // BPI. – URL : www.bpi.de
10. Справочные материалы по географии мирового хозяйства : Статистический сборник [Электронный ресурс] // Консалтинговая компания Влант. – 2014. – Вып. 2. – Режим доступа : <http://www.vlant-consult.ru/projects/materials/>
11. Lenzen M. L. International trade drives biodiversity threats in developing nations / M. L. Lenzen, A. Lobefaro // Nature. – 2012. – Vol. 486. – P. 109–112.
12. European Pharmaceutical Review magazine. Issue #1 2015 [Electronic resource] // European Pharmaceutical Review. – URL : <http://www.europeanpharmaceuticalreview.com/29561/european-pharmaceutical-review-magazine/digital-issues/issue-1-2015-digital-edition/>
13. Якушенко К. В. Современные тенденции в развитии мирового фармацевтического рынка [Электронный ресурс] / К. В. Якушенко, Е. А. Платонова. – Режим доступа : elibrary.bsui.by/bitstream/.../yakushenko_platonova_2013_10_IER_issues.ppt
14. Pharmaceutical industry: a strategic sector for the european economy [Electronic resource] // European commission. – URL : http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/healthcare/files/docs/pharmastrategy_en.pdf
15. Новые инициативы по развитию фармацевтической отрасли ЕС [Электронный ресурс] // Биофит. – Режим доступа: <http://www.biofit.ru/farmatscevticheskii-gynok/novye-initsiativy-po-razvitiu-farmatscevticheskoi-otrasli-es.html>
16. Приоритеты развития фармсектора в Европе [Электронный ресурс] Фармацевтический вестник: интернет-журнал. – 2003. – Вып. 1. – Режим доступа : <http://www.pharmvestnik.ru/archive/1/>